

ÜNİVERSİTE ÖĞRETİM ELEMANININ İŞ STRESİ
Ankara'daki Bazı Üniversite Öğretim Elemanları Üzerinde Yapılan
Bir Araştırma (Araştırma Özeti)**

Ali BALCI*

ABSTRACT

This research aimed at figuring out (a) the stress level of the university faculties, (b) the strategies used by them to cope with the job stress, and (c) the performance level of them in stress situations. A three part instrument developed by the researcher, the construct validity was tested by use of factor analysis, and the internal consistency was tested by using Cronbach Alpha Confidence Coefficient, was administered to some faculties of the state universities in Ankara. They were altogether 86 academicians. Therefore, this study should be perceived as an "exploratory research" in this theme. In analyzing the data, in each part-subscale in comparisons to the variables of gender, age, academic level, and college, the variables were recoded to construct two groups in each. Its rationale was to build a normal distribution in each variable, and thus, to use a parametric test (t-test) to compare the groups.

The two basic findings of the research were: (1) Generally, faculties were similar in respect to the stress level, the stress coping strategies used by them, and the performance in stress situations as being independent of the variables of gender, age, academic level, and college. (2) In general, the stress level of the faculties were moderate and less than this, and the frequency of the useage of the stress coping strategies and the behaviors in stress situations were once a while and less than this. To the findings, the faculties experienced the most stress from the factor of "lack of professional principles", the most used strategy to cope with the stress was "the initiating towards the expectations and goals of the life itself", and the most applied behavior in stress situation was the "self control".

* Doç. Dr. A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Eğitim İstatistiği ve Araştırma Anabilim Dalı Başkanı.

** Araştırmanın tamamı 157 + XVI sayfadır.

6 GİRİŞ

Problem

Stresin öğretim elemanlarının yaşamlarının niteliğini, performans, üretim, iş doyumunu ve sağlıklarını olumsuz yönde etkilediğini gösteren kanıtlar giderek artış göstermektedir.

1983'te Amerika çapında yapılan bir araştırmada Gmelch, Wilke ve Lovrich öğretim elemanlarının stres kaynaklarını ve stresin sonuçlarını araştırmışlardır. Araştırmanın temel bulgusu öğretim elemanlarının *benzer stres* kaynaklarının etkisinde kalmış olmalarıdır. Araştırmacılar bunu, stresin disipline özgü problemlerden daha yaygın olduğu biçiminde yorumlamışlardır. Öğretim elemanlarının üç asli görevi olan öğretim, araştırma ve hizmetin daha stresli olarak algılandığı tesbit edilmiştir. Öğretim elemanlarında iş stresi yaratan faktörler öncelik sırasına göre şöyle bulunmuştur: (1) Benlik ile ilgili beklentiler, (2) Araştırma için finansman güvencesi, (3) Alandaki gelişmeleri izleyecek zamanı bulamama, (4) Yapılan iş için düşük ödeme yapılması, (5) Bireysel araştırma yayını için baskı, (6) Aşırı iş yükü, (7) Kişisel etkinliklerin iş isteklerini engellemesi, (8) Kariyerinde gelişme eksikliği, (9) Telefon ve ani ziyaretlerle çalışmaların kesintiye uğratılması ve (10) Toplantılar.

Bir üniversitedeki akademisyenlerin tümünün stres kaynaklarını bulmak üzere yapılan bir taramada (Gmelch ve Wilke 1988), uygulanan 1807 anketin % 70'i geri dönmüştür. Araştırmanın temel bulguları şöyledir.

Farklı disiplin ve sınıflardaki öğretim elemanlarının *ayrı* stres kalıpları bulunmasına rağmen, hepsinde de *ortak* olan belli stres yaratan faktörler vardır: İşte beklentilerin gerçekleştirilmesi, alandaki gelişmeleri izleyecek zamanı bulamama, aşırı iş yükü yüzünden normal günün yetmemesi, yetersiz maaş ve para desteğini güven altına alma güçlükleri bunlar arasındadır.

Benzeri bir araştırma da Pelberg ve Keinan (1988)'in kültürler arası araştırmasıdır. Araştırmanın amacı İsrail'deki üniversite öğretim elemanlarının iş stresi kaynak ve kalıplarını bulmak ve bulguları Amerikan üniversitelerinde Gmelch ve diğerleri (1983) tarafından yapılan araştırma bulguları ile karşılaştırmaktır. Araştırma özde, Gmelch ve diğerlerinin Amerikan üniversitelerinde yaptıkları çalışmaların İsrail üniversitelerinde bir tekrarı niteliğindedir. İsrail üniver-

sitelerinden 100 öğretim elemanı yansız (random) olarak seçilmiştir. Gmelch ve diğerleri tarafından geliştirilen “öğretim Elemanı Stres İndeksi” ölçeği bu insanlara uygulanmıştır. Bulgular iki kültür arasında büyük benzerlikler göstermiştir. Her iki ülke öğretim elemanları da stres kaynaklarını benzer olarak sıralamışlardır. Ancak stres düzeyi bakımından Amerikalı meslektaşlarına göre İsraili öğretim elemanlarının daha düşük stres yaşadıkları bulunmuştur. 10 stres kaynağından 7’sinde iki ülke öğretim elemanları aynı öncelik sıralaması yapmışlardır. Amerikalı öğretim elemanlarının ilk üçe giren stres kaynakları sırasıyla şunlar bulunmuştur: Gelişmeleri izleyecek zamanı bulamama, telefon konuşmaları ve ani ziyaretlerin çalışmalarını kesintiye uğratması ve çok zaman alan toplantılar. Buna karşılık İsraili öğretim elemanlarının ilk üç sıradaki stres kaynakları, bürodan uzaklaştıran görevler verilmesi, uygun olmayan fiziksel araçlara sahip olma (büro, kütüphane, laboratuvar vb.) ve mesleki konferans ve toplantılarda konuşma yapmak.

Bu araştırmada ayrıca İsraili öğretim elemanlarının stresle başetme stratejilerinin öncelik sırasına göre şunlar olduğu bulunmuştur: Sosyal etkileşim, fiziksel eylem, kişisel algılar, zihinsel uyarılma, eğlence, destekçi tutumlar, kendini yönetme teknikleri.

Happ ve Yoder (1991) ise, Pennsylvania’daki toplum kolejleri öğretim elemanlarının işte yaşadıkları stresle iş doyumu ilişkisini araştırmışlardır. Eyaletteki 14 toplum kolejinin tam zamanlı öğretim elemanlarına Minnesota İş Doyumu Anketi, Öğretim Elemanı Stres İndeksi ve Framingham A Tipi Ölçeği uygulanmıştır. Araştırmanın bulguları şöyledir: (1) Kadın öğretim elemanları erkek meslektaşlarına göre daha yüksek toplam iş doyumu ve iş stresi yaşamaktadırlar (2) Kadın öğretim elemanlarının çoğunun “tenure” statüsü olmasına rağmen stres düzeyinde cinsiyetle tenure statüsü arasında manidar etkileşim etkisi yoktur. (3) Hard ve Soft akademik disiplinler arasında farklılık yoktur. (4) A tipi öğretim elemanları B tipi öğretim elemanlarından daha çok stres yaşamaktadırlar. (5) Toplam stres düzeyi, cinsiyet ve akademik bölüm, iş doyumunun manidar öğeleridir. Faktör analizi sonunda öğretim elemanlarının temel stres faktörleri (a) iş istek stresi, (b) kurumsal etkiler (c) toplum hizmeti beklentileri ve (d) rol çatışması olarak tesbit edilmiştir. Bu faktörlerin toplam varyansa katkıları sırası ile % 28, % 6,5, % 5,7 ve % 4,4 bulunmuştur. Cinsiyete göre yapılan karşılaştırmalardan sadece “iş istek stresi” faktöründe ve toplam stres indeksinde kadınların daha çok stres yaşadıkları bulunmuştur. Disiplinlere göre yapılan karşılaştırmalarda iş stres faktörlerinin hiçbirinde

de manidar farklılık tesbit edilmemiştir. Araştırmada öğretim elemanlarının % 88'inin orta ve altında, % 12'sinin ise üst düzeyde stres yaşadıkları bulunmuştur.

Üniversite öğretim elemanlarının iş stresi konusunda yapılan araştırmalarda öğretim elemanlarından aşırı beklentilerin onları strese soktuğu bulunmuştur. Atle (1984) toplum koleji insan bilimleri öğretim elemanlarının aşırı strese düşmelerinin nedenlerine, bu konudaki araştırma bulgularını tarayarak ulaşmak istemiştir. Sonuçta toplum kolejlerinin karakter, rol ve işleri ile öğrencilerin öğretim elemanlarından zaman ve enerjilerinin büyük bir kısmını onların sıkılma, yabancılaşma, bozulma ve ilgisizlik problemlerine ayırmalarını istemelerinin öğretim elemanlarında aşırı strese neden olduğu tesbit edilmiştir. Ayrıca toplumun öğretim elemanlarından öğrencileri iş gücüne katmaları, toplum kolejlerine öğrenci girişini ve girenlerin de kahşını arttırmaları beklentilerinin onlarda strese yolaçtığı bulunmuştur.

Benzer şekilde Armés ve Watkins (1983) araştırmalarında, öğretim elemanlarının iş stresinin kaynağının, onların "ne olmaları gerektiği" ile "ne oldukları" arasındaki sapma olduğunu tesbit etmişlerdir.

Yine ABD'de Chronicle of Higher Education tarafından yapılan bir araştırmada da öğretim elemanlarının akademik programları geliştirme, onları toplum ihtiyaçlarına göre şekillendirme ve daha çok öğrenciyi fakültelerde kalmaya özendirme baskısı altında oldukları bulunmuştur (Evangelauf 1985).

Öğretim elemanlarının hemen her zaman yayın yapma baskısı altında oldukları ve bu baskının onlarda stres yarattığı, bu konudaki araştırmaların temel bulguları arasındadır. Olsgaard ve Summers (1986) kütüphane ve informasyon bilimleri öğretim elemanlarının iş stresini araştırmışlar ve şu bulgulara ulaşmışlardır: Üniversitede bu birimlerin yöneticileri en çok stresi sırası ile şu beş kaynaktan yaşamaktadırlar: (1) Üniversite bütçesi, (2) Fakülte bütçesi, (3) Fakülte araştırması, (4) Toplam olarak Fakülte, (5) Ünvan verme komitesi. Yöneticilerin stresle başetmede temel strateji olarak program içeriğini gözden geçirme ve değiştirmeyi kullandıkları tesbit edilmiştir.

Öğretim elemanları ise tenure statüsünü kazanma ve yükseltme, üniversite yönetiminin parsonel desteği, fakülte dekanı ve seyahat harcamalarını ilk beşe giren stres kaynakları olarak belirtmişlerdir. Bunlardan ancak tenure statüsüne sahip olma ve yükseltme, tenure statüsüne sahip olan ve olmayan öğretim elemanlarınca manidar şekilde

farklı olarak algılanmıştır. Tenure sahip olmayanların bu statüye sahip olanlardan daha çok stres duymakta oldukları bulunmuştur. Öğretim elemanlarının tenure statüsüne ulaştıklarında bile yayın yapma stresini yaşadıkları tesbit edilmiştir.

Grahn (1981) ise üniversite öğretim elemanının iş stresinde etkili olan farklı bir kaynağı tesbit etmiştir. Yaptığı araştırmada üniversite öğretim elemanının iş stresinin *örgüt ve yönetim* işlevleri etrafında kümелendiğini bulmuştur. Bunlar gelişme, emeklilik ve kurumsal örgüt ve politikaları içermektedir. Benzer şekilde Bender ve Blackwell (1982) maaş, kurumsal destek ve kurumsal politikaların, öğretim elemanlarının en üst düzeyde stres kaynakları olduklarını saptamışlardır. Ayrıca Melendez ve Guzman (1983) 17 Fakültede 1957 öğretim elemanının stres kaynaklarını araştırmışlar ve bunları üç temel grupta toplamışlardır: Meslektaşlarla ilgili stres, öğrencilerle ilgili stres ve yönetimle ilgili stres. Eckert ve William (1972) da araştırmalarında rutin görevlerin, uzun saatlerin, kötü iş imkanlarının, fakülte içi ilişkilerin azlığının, yönetsel sorunların öğretim elemanlarının en önemli stres kaynakları olduğunu tesbit etmişlerdir. Koester ve Clark (1980) da araştırmalarında bürokratik can sıkıntısının üniversite öğretim elemanının önemli stres kaynaklarından birisi olduğunu bulmuşlardır.

Cooper ve Marshall (1976) da, öğretim elemanlarının insanlarla etkileşime giren diğer mesleklerde olduğu gibi, üretime dönük işçilere göre daha çok iş stresi yaşadıklarını bulmuşlardır.

Hollon ve Gemmil (1976) araştırmalarında cinsiyetin üniversite öğretim elemanlarının iş stresinde etkili olduğunu bulmuşlardır. Araştırmada kadın öğretim elemanlarının karar sürecine daha az katıldıkları, daha az toplam iş doyumunu yaşadıkları, ancak daha çok iş stresi yaşadıkları tesbit edilmiştir. Cinslerin sosyalleşme farklılıkları, cinsiyet ayrımı ve rollerin çokluğu bunların nedeni olarak gösterilmiştir.

Bir başka araştırmada ise para, şöhret (reputation), anlamlılık ve gelecek kaygısının öğretim elemanlarının stres kaynakları arasında yer aldığı tesbit edilmiştir (Benjamin ve Walz 1987).

Öğretim elemanlarının stres durumundaki iş performansına ilişkin bulgulara ise rastlanamamıştır.

Araştırmanın problemi şöyledir: Ankara'daki bazı üniversitelerin öğretim elemanlarının, (a) işlerinde yaşadıkları stresin düzeyi, (b) stresle başetmede kullandıkları stratejiler ve (c) stres durumundaki performans düzeyleri nedir?

YÖNTEM

Araştırma Deseni

Üniversite öğretim elemanının iş stresini konu edinen bu araştırma varolan durumu ortaya koyan tarama türü bir çalışmadır. Araştırmada üniversite öğretim elemanının işinde stres yaratan faktörler, stresle başa çıkma stratejileri ve stres durumunda performans durumları, onların bu üç alandaki ölçeklere verdikleri cevaplarla ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Çalışma Grubu

Araştırmanın hedef evreni Ankara'daki Devlet üniversitelerinin öğretim elemanlarından oluşmuştur. Ancak bu çalışmada evrenden bir örneklem almak yerine bir çalışma grubundan veri toplanmıştır. Çalışma grubu A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi ile Hukuk Fakültesi, ODTÜ Çevre Mühendisliği Bölümü, H.Ü. Eğitim Fakültesi ve G.Ü. Eğitim Fakültesinden öğretim elemanlarını* kapsamıştır. Bunlar 86 kişi olup 26'sı öğretim üyesi, kalan 60'ı ise öğretim üye yardımcısıdır.

Araç

Üniversite öğretim elemanının iş stresi ölçeği üç alt ölçekten oluşmaktadır. Bunları geliştirmek üzere iş stresi kavramsal literatürü ve araştırmaları taranarak üniversite öğretim elemanının işinde stres yaratan faktörler, stresle başatma stratejileri ve stres durumunda iş performansı belirlenmeye çalışılmıştır. Bu alt ölçeklere ilişkin maddelerin belirlenmesinde—madde havuzu oluşturulmasında araştırmacı kendi deneyimlerinden de yararlanmışır. Ayrıca da değişik ortamlarda meslektaşların görüş ve düşüncelerine başvurulmuştur. Sonunda her alt ölçeğe giren maddeler sıkı bir ayıklanmaya tabi tutularak listelenmiştir. Bu liste değişik uzmanlık alanlarından meslektaşlarla tartışılarak alanı temsilliği, binişimden kaçınma, öncelikleri, dil ve anlatım, çok konululuk gibi ölçütler bakımından yeniden gözden geçirilmiştir. Bu çalışmalar sonunda oluşan taslak dört bölümden oluşmuştur: Birinci bölümde üniversite öğretim elemanına ilişkin bazı kişisel özellikler yer almıştır. İkinci bölümde üniversite öğretim elemanının işinde stres yaratan faktörler 30 maddede toplanmıştır. Üçüncü bölümde iş

* Araştırmacı ölçme araçlarına cevap vererek araştırmaya yardımcı olan bu meslektaşlarına teşekkür eder.

stresi ile başa çıkma stratejileri 25 maddede toplanmıştır. Dördüncü ve son bölümde ise 12 maddede iş stresi durumunda üniversite öğretim elemanının performansı yer almıştır.

Aracın alt ölçeklerinin yapı geçerliği için faktör analizi (Karasar 1982; Kerlinger 1973), güvenilirlik düzeyleri için de Cronbach Alpha güvenilirlik katsayısı formülü (Anastasi 1982) uygulanmıştır.

Faktör analizi sonunda iş stresi faktörleri ölçeği 30 maddeden 24'e indirgenmiştir. 24 maddenin birbirini dışta tutan dört faktörde toplandığı bulunmuştur. Bunlar "iş yükü", "çatışma ve uyumsuzluk", "mesleki ilkeler" ve "işleyiş ve ilişki" olarak isimlendirilmiştir.

Stresle başetme stratejileri ölçeğinde ise faktör analizi sonunda 25 maddeden 19'u ölçeğe girebilmiştir. Bu maddelerin birbirini dışta tutan beş faktöre indirgendiği görülmüştür. Bunlara "hayattan beklenti ve amaçlar için girişimde bulunma", "stres yaratan durumu geçici olarak unutmama", "stres yaratan şeye fazla aldırılmama", "stresle yüz yüze gelme" ve "stresin paylaşılması" ismi verilmiştir.

Öğretim elemanının stres durumunda performans ölçeği ise taslakta 12 maddeden oluşmuştu. Faktör analizi sonunda bu 12 maddenin de ölçeğe girdiği bulunmuştur. Bu maddelerin dört faktör altında toplandığı saptanmıştır. Bu faktörlere "işten kaçınma", "işbirliği eksikliği", "iş aksatma" ve "kendini kontrol" adları verilmiştir.

Analiz

Bu araştırmada Ankara'daki çeşitli Devlet üniversitelerinin değişik fakültelerinde görev yapan öğretim elemanlarından başlangıçta aracın geliştirilmesi amacıyla (yapı geçerliği ve iç tutarlılık için) veri toplanmıştı. Ancak alt ölçeklerin belli bir düzeyde geçerlik ve güvenilirliğe sahip oldukları saptandıktan sonra bu veriler, öğretim elemanlarının iş stresini ortaya koyma amacı ile de analiz edildi. Demek ki aynı veriler hem ölçek geliştirmede, hem de belli bir düzeyde yapı geçerliği ve iç tutarlılığı bulunan alt ölçeklere (bunların alt faktör ve maddelerine) verilen tepkilerden öğretim elemanlarının iş stresini saptamak üzere kullanıldı. Bunun gerekçesi aracın geçerlik ve güvenilirlik düzeyinin istenen düzeyde olmasıdır. Aksi halde verilerin ikinci kullanımı anlamsız ve yararsız olurdu.

Bu doğrultuda öğretim elemanlarının alt ölçeklere ilişkin algılamalarının betimlenmesinde ortalama ve standart sapma kullanılmıştır. Öğretim elemanlarının bazı değişkenlere göre oluşturdukları grupların

ölçeği oluşturan faktörlere ilişkin ortalamaları arası farkların manidarlığını test etmek üzere ilişkisiz t-testi uygulanmıştır.

Manidarlık testlerinde .10 manidarlık düzeyi kullanılmıştır. Bu düzeyin kullanılmasının nedeni, çalışmanın açılımlayıcı (exploratory) bir araştırma olarak görülmesidir.

Ölçeklerde faktörlerin, faktörlerde de maddelerin öncelik sıralaması aritmetik ortalamaya göre yapılmıştır.

BULGULAR

Verilerin analizinde t testinin uygulanması gerekçesi şudur. Öğretim elemanları grubu 86 kişidir. Analiz değişkenleri (cinsiyet, fakülte, yaş, ünvan gibi) ne göre cinsiyetin dışında oluşan grup sayısı ikiden fazladır ve bu gruplar büyüklükleri bakımından bir hayli farklılık göstermektedirler. Birbirine yakın büyüklükte gruplar elde etmek üzere anılan değişkenlerde yeniden kodlama yapılarak ikili gruplar oluşturulmuştur. Böylece her değişkende hem gruplar büyütülerek iki normal dağılıma ulaşılmaya çalışılmış, hem de verilerin analizinde parametrik bir teknik (t-testi) uygulanabilmiştir.

Öğretim Elemanlarının İş Stresi Faktörleri Ölçeğine Verdikleri Cevaplara İlişkin Bulgular

Taslak ölçekte üniversite öğretim elemanlarının iş stresi faktörleri 30 maddede toplanmıştı. Faktör analizi sonunda ise bunlardan altısı atılarak, kalan 24 maddenin dört faktöre-boyuta indirildiği bulunmuştur. Bunlara sırasıyla "iş yükü", "çatışma ve uyumsuzluk", "mesleki ilkeler" ve "işleyiş ve ilişki" adları verilmiştir. Üniversite öğretim elemanlarının bu faktörleri işte stres yaratma bakımından değerlendirmeleri şöyledir:

Öğretim elemanlarının cinsiyete göre oluşturdukları grupların iş stresi faktörleri ölçeğine giren faktörleri stres yaratma bakımından algılamaları arasında manidar bir fark bulunmamıştır. ($t_1 (84) = 1.30$, $P > .10$; $t_2 (84) = 1.23$, $P > .10$; $t_3 (84) = 1.22$, $P > .10$ ve $t_4 (84) = 1.72$, $P > .10$). Her iki grubun da bu ölçekteki faktörleri strese neden olma bakımından orta ve altı düzeyde algıladıkları tesbit edilmiştir. Yinə de bir sıralama yapılırsa her iki gruba göre de en çok stres yaratan mesleki ilkelerdir ($\bar{X}_E = 3.04$, $\bar{X}_K = 2.80$) ve ölçeğe göre orta düzeyde stres yaratmaktadırlar.

Öğretim elemanlarının yaş değişkenine göre oluşturdukları grupların iş stresi faktörleri ölçeğindeki faktörleri stres yaratma bakımından algulamaları arasında manidar bir farklılık saptanmamıştır. $t_1 (84) = -1.37, P > .10$; $t_2 (84) = 1.27, P > .10$; $t_3 (84) = .16, P > .10$ ve $t_4 (84) = .66, P < .10$.

Yaş gruplarının bu faktörlerden yaşadıkları stresin düzeyi de orta ve altındadır. Bir sıralama yapıldığında 37 ve altı grubunun en çok stresi mesleki ilkelerden ($\bar{X} = 2, 94$); 38 ve üstü grubunun ise birinci sırada iş yükünden ($\bar{X} = 2.92$) stres yaşadığı tesbit edilmiştir.

Öğretim elemanlarının ünvanlarına göre oluşturdukları öğretim üye yardımcıları ve öğretim üyeleri gruplarının bu ölçeğe giren faktörlerden sadece "çatışma ve uyumsuzluk" faktöründen yaşadıkları stres düzeyleri ($\bar{X}_y = 2.69, \bar{X}_A = 2.35$) arasında manidar bir farklılık bulunmuştur ($t (84) = 1.37, P < .10$). Ünvana göre oluşan grupların bu ölçekteki faktörlerde yaşadıkları stresin düzeyi de orta ve altındadır. Öğretim üye yardımcılarının en çok stresi "mesleki ilkeler" faktöründen yaşadıkları ($\bar{X} = 3.02$); buna karşılık öğretim üyelerinin en çok stresi "iş yükü" faktöründen duydukları ($\bar{X} = 2.85$) tesbit edilmiştir. Bu stresin düzeyi ise kullanılan ölçeğe göre ortadır.

Öğretim elemanlarının fakültelere göre ayrıldıklarında iş stresi faktörleri ölçeğini oluşturan faktörlerden yaşadıkları stres düzeyleri arasında "iş yükü" faktörü dışında ($t (84) = 2, 32, P < .10$) manidar bir farklılık bulunmamıştır. Hem eğitim fakülteleri, hem de eğitim dışı fakülteler gruplarının en yüksek stresi mesleki ilkeler faktöründen yaşadıkları ($\bar{X}_{ED} = 2.80; \bar{X}_E = 3.10$) görülmektedir. Bunların düzeyi de ortadır.

Öğretim Elemanlarının Stresle Başetme Stratejileri Ölçeğini Algulamalarına İlişkin Bulgular

Taslak ölçekte 25 maddeden oluşan öğretim elemanı stresle başetme stratejileri ölçeği, faktör analizi sonunda 19 maddeye indirgenmiştir. Bu 19 maddenin birbirinden bağımsız beş alt faktöre ayrıldığı saptanmıştır. Bunlara sırasıyla "hayattan beklenti ve amaçlarına dönük girişimde bulunma", "stres yaratan durumu geçici olarak unutmama", "stres yaratan şeye fazla aldırılmama", "stresle yüz yüze gelme" ve "stresin paylaşılması" isimleri verilmiştir. Öğretim elemanlarının bazı değişkenlere göre oluşturdukları grupların bu ölçeğe giren faktörleri—strateji-

leri stres durumunda ne sıklıkta kullandıklarına ilişkin bulgular aşağıda verilmiştir.

Öğretim elemanlarının kadın ve erkekler olarak ayrıldıklarında stresle başetme stratejileri ölçeğine giren faktörlerden sadece "stresin paylaşılması"nı stres durumunda kullanma bakımından manidar bir farklılık gösterdikleri ($t(84) = 2.61, P < .10$) tesbit edilmiştir. Her iki cins grubun da stres durumunda bu ölçekteki faktörleri bir başa çıkma stratejisi olarak "ara sıra" ve daha az kullandıkları saptanmıştır. Her iki cinsin de en sıklıkla kullandığı strateji olarak "hayattan beklenti ve amaçlarına ulaştırıcı kişi, koşul vs. bilinçli seçme" ($\bar{X}_E = 2,86$, $\bar{X}_K = 3.03$) bulunmuştur ve bunun sıklık düzeyi kullanılan ölçeğe göre her iki grupta da "ara sıra"dır.

Öğretim elemanlarının, 37 ve altında yaşı olanlar ve 38 ve üstünde yaşı olanlar olarak iki gruba ayrıldıklarında, öğretim elemanının stresle başetme stratejileri ölçeğine giren faktörlerden sadece "stres yaratan durumu unutmama" $t(84) = 2,72, P < .10$ ve "stresin paylaşılması"nı $t(84) = 1.66, P < .10$ kullanma sıklıkları arasında manidar farklar bulunmuştur. Her iki yaş grubunun da stresle başetme stratejileri olarak bu faktörleri genelde ara sıra ve daha az sıklıkta kullandıkları tesbit edilmiştir. Örneğin her iki grubun da en sık kullandığı stres stratejisi hayattan beklenti ve amaçlarına dönük girişimde bulunma ($\bar{X}_1 = 3,12$, $\bar{X}_2 = 3,19$) olmuştur ve ortalamalarına göre kullanılma sıklıkları arasındadır.

Araştırma kapsamına giren öğretim elemanlarının öğretim üye yardımcıları ve öğretim üyeleri olarak iki gruba ayrıldıklarında stresle başetme stratejileri ölçeğine giren faktörlerden "stresle yüz yüze gelme"-yi ($t(84) = 1,65, P < .10$) ve "stresin paylaşılması"nı ($t(84) = 1,64, P < .10$) kullanma sıklıkları arasında manidar bir fark bulunmuştur. Bu iki öğretim elemanı gruplarının da stres durumunda bu faktörleri stresle başetmede arasıra ve daha az sıklıkta kullandıkları bulunmuştur. Her iki grubun da en sık kullandığı strateji "hayattan beklenti ve amaçlarına dönük girişimde bulunma" ($\bar{X}_1 = 3,22; \bar{X}_2 = 3,15$) dir. Bunların düzeyi bile ölçeğe göre arasındadır.

Öğretim üyelerinin eğitim fakülteliler ve eğitim fakülteleri dışındaki fakülteliler olarak iki gruba ayrıldıklarında stresle başetme stratejileri ölçeğini oluşturan faktörlerden "hayattan beklenti ve amaçlarına dönük girişimde bulunma" $t(84) = 1.80, P < .10$ ve "stresin paylaşılması"nı ($t(84) = 1.74, P < .10$) kullanma sıklıkları arasında

manidar farklar bulunmuştur. Yine her iki grubun da genelde stres durumunda bu ölçeğe giren faktörleri kullanma sıklıkları “arasıra” ve “daha az” bulunmuştur. Her iki grubun da en çok kullandığı strateji “hayattan beklenti ve amaçlarına dönük girişimde bulunma”dır. ($\bar{X}_{ED} = 3.08$, $\bar{X}_E = 3,35$) ve düzeyi “arasıra”dır.

Öğretim Elemanlarının Stres Durumunda İş Performansı Ölçeğine Gösterdikleri Tepkilere İlişkin Bulgular

Öğretim elemanlarının stres durumunda performans ölçeği taslakta 12 maddeden oluşmuştu. Faktör analizi sonunda da bu maddelerin hepsinin asıl ölçeğe girdiği ve birbirinden bağımsız dört faktöre indirgindikleri görülmüştür. Bu faktörlere sırasıyla “işten kaçınma”, “işbirliği eksikliği”, “iş aksatma” ve “kendini kontrol” isimleri verilmiştir. Öğretim elemanlarının stres durumunda bu faktörleri bir tepki olarak göstermelerine ilişkin bulgular aşağıda verilmiştir.

Öğretim elemanlarının cinsiyete göre oluşturdukları grupların stres durumunda performans ölçeğine giren faktörlerden sadece “işten kaçınma”yı stres durumunda gösterme sıklıkları arasında manidar bir fark bulunmuştur ($t(84) = -1.66$, $P < .10$). Öğretim elemanlarının bu ölçeğe giren faktörlere “arasıra” ve daha az sıklıkta başvurdukları bulunmuştur. Erkek öğretim elemanlarının en fazla başvurdukları tepki kendini kontrol ($\bar{X} = 2,77$) iken, kadın öğretim elemanlarının stres durumunda en çok gösterdikleri davranış “işten kaçınma” ($\bar{X} = 2.74$) dir. Ancak her iki grubun bu faktörleri gösterme sıklıkları bile arasıradır.

Öğretim elemanlarından 37 ve altındaki yaştakiler grubu ile 38 ve üstü yaşı olanların oluşturduğu grubun stres durumunda iş performansı ölçeğine giren faktörleri kullanma sıklıkları arasında manidar farklar bulunmamıştır. Yaş gruplarının da stres durumunda performans ölçeği faktörlerini genelde arasıra ve daha az sıklıkta kullandıkları tesbit edilmiştir. Her iki yaş grubunun da en sıkça kullandığı tepki “kendini kontrol” ($\bar{X}_1 = 2,90$; $\bar{X}_2 = 2,87$) olmuştur, bunun düzeyi bile arasıradır.

Öğretim elemanlarından öğretim üye yardımcıları grubu ile öğretim üyeleri grubunun stres durumunda iş performansı ölçeğine giren faktörleri stres durumunda kullanma sıklıkları arasında manidar farklar bulunmuştur ($t(84) = 2,97$, $P < .10$; $t(84) = 1.82$, $P < .10$; $t(84) = 2.94$ $P < .10$; $t(84) = 1.86$, $P < .10$). Faktörlerin tümünde

de öğretim üye yardımcılarının ortalamaları daha yüksek bulunmuştur. Öğretim elemanlarının ünvan gruplarının stres durumunda bu faktörleri kullanma sıklıkları genelde arasıra ve daha az bulunmuştur. Her iki grup da en sık “kendini kontrol” faktörünü kullanmaktadır ($\bar{X}_Y = 3.01$; $\bar{X}_A = 2.64$) ve bu kullanma sıklığı da ölçekte arasıra sınırları içine girmektedir.

Öğretim elemanlarının fakültele göre oluşturdukları grupların stres durumunda iş performansı ölçeğine giren faktörleri stres durumunda kullanma sıklıkları arasında manidar farklar bulunmamıştır. Eğitim fakülteliler grubu ile eğitim fakültelerine mensup olmayanların stres durumunda bu faktörleri genelde arasıra ve daha az sıklıkta kullandıkları tesbit edilmiştir. Her iki grupta da en sık başvurulan faktör “kendini kontrol” olmuştur ($\bar{X}_{ED} = 3.01$; $\bar{X}_E = 2.74$), sıklığı ise ölçeğe göre arasıradır.

ÖZET, SONUÇ VE TARTIŞMA

Faktör analizi sonucu öğretim elemanının iş stresi ölçeğinin bir-birini dışta tutan dört boyuta-faktöre ayrıldığı saptanmıştır. Bunlara “iş yükü”, “çatışma ve uyumsuzluk”, “mesleki ilkeler” ve “işleyiş ve ilişki” adları verilmiştir. Bu faktörlerle Happ ve Yoder (1991) tarafından faktör analizi ile saptanan faktörler arasında özellikle ikisinde bir paralellik bulunmuştur. Şöyle ki Happ ve Yoder’in geliştirdiği öğretim elemanının stres ölçeğindeki “kurumsal etkiler” ile “rol çatışması” bu ölçeğin “işleyiş ve ilişki” ve “çatışma ve uyumsuzluk” faktörleriyle özdeş görülebilir. Buradan faktör analizi sonucu saptanan ve belli bir düzeyde iç tutarlılığı bulunan dört faktörden oluşan bu aracın benzeri araştırmalarda üniversite öğretim elemanlarının iş stresini ölçmek üzere kullanılması önerilebilir.

Araştırmada kendilerinden veri toplanan öğretim elemanı sayısı 86’dır. Bu yüzden bu araştırmayı, üniversite öğretim elemanlarının iş stresi konusunun kapsamlı araştırmasında bir başlangıç-açımlayıcı (exploratory) araştırma olarak görmek uygun olur. Bulgular kesiminde işaret edildiği gibi sosyal bilim araştırmalarında sağlıklı bulgulara ulaşabilmek için büyük kümelerden veri toplamak gereklidir. Bu durum hem standart hatanın azaltılmasına, hem de verilerin çözümlenmesinde parametrik bir testin kullanılabilmesine imkan verir (Akhun 1986; Siegel 1977, Balcı 1993). Bu kuşku sonucudur ki araştırmada grupları belli bir büyüklüğe ulaştırmak üzere karşılaştırma yapılan

her değişkende sadece iki grup oluşturmak üzere verilerin analizinde yeniden kodlama yapılmıştır. Böylece de karşılaştırmalarda parametrik bir testin (t testi) uygulanabilmesi imkanı doğmuştur.

Cinsiyete göre yapılan karşılaştırmalarda iş stresi ölçeğine giren faktörlerden hiç birinde de cinsler arasında bir farklılık bulunmamıştır, yani iki cinsin de bu faktörlerde benzeri düzeyde stres yaşadıkları tesbit edilmiştir. Ayrıca grupların ve toplam grubun bu ölçeğe giren faktörleri "orta" düzeyde stres yaratıyor olarak algıladıkları görülmüştür. Benzer olarak Happ ve Yoder (1991) in araştırmasında da öğretim elemanlarının stres düzeylerinin orta ve altında olduğu bulunmuştur. Yine de önemli olmasa da kadınların bu ölçekteki faktörlerin tümünde de erkek meslektaşlarından biraz daha çok stres yaşadıkları bulunmuştur.

Öğretim elemanlarının yaşlarına göre oluşturdukları iki grubun (37 ve altındakiler ve 38 ve üzerinde yaştakiler) da iş stresi ölçeğine giren faktörlerden çatışma ve uyumsuzluk dışında benzeri düzeyde stres duydukları bulunmuştur. Yaş gruplarının da bu ölçekteki faktörleri stres yaratma bakımından orta ve altında bir düzeyde stres yaratıyor olarak gördükleri; faktörler arasında ise en yüksek stresi "mesleki ilkeler"den yaşadıkları bulunmuştur. Bu ilginçtir. "Çifte standart", "rastgele çözümler", "ilkeye bağlamama" gibi sözcüklerin gösterdiği akademik ilke ve gelenekler en az yazılı kurallar kadar önemlidir. Bunlar adeta mesleğin "etik kuralları" niteliğindedir. Son yıllarda bunlarda bir aşınma olduğu bir gerçektir. Dolayısıyla öğretim elemanları bu faktörden daha çok stres yaşamış olabilirler.

Öğretim üye yardımcıları ile öğretim üyeleri gruplarının iş stresi faktörleri ölçeğine giren faktörlerden sadece "çatışma ve uyumsuzluk"u stres yaratması bakımından birbirlerinden manidar derecede farklı algıladıkları saptanmıştır. Öğretim üye yardımcılarının bu faktörden öğretim üyelerine göre daha çok stres yaşadıkları bulunmuştur. Özde bu stresin kaynağı rol çatışmaları ile beklenti ve gerçekleştirenler arasındaki uyumsuzluktur. Öğretim üye yardımcılarının statüleri, daha genç ve meslekte daha deneyimsiz olmaları onların beklentilerinin daha yüksek olmasına, sonuçta da beklentilerinin istenen düzeyde karşılanamaması nedeniyle daha çok stres yaşamalarına neden olabilir. Yapılan araştırmalar öğretim elemanlarının stres yaşamasının temel nedenlerinden birinin idealle-gerçek farklılaşması olduğunu ortaya koymuştur (Pelberg ve Keinan 1988). Ayrıca her iki grubun da iş stresi ölçeği faktörlerinden orta ve daha az stres duydukları bulunmuştur.

Araştırma kapsamına giren öğretim elemanlarının eğitimciler ve eğitimci olmayanlar olarak iki gruba ayrıldıklarında iş stresi faktörleri ölçeğine giren faktörlerden sadece "iş yükü" faktöründe stres yaşama düzeyi bakımından birbirlerinden manidar bir farklılık gösterdikleri tesbit edilmiştir. Eğitim fakültelilerin diğer gruba göre bu faktörden daha çok stres yaşadıkları bulunmuştur. Eğitimcilerin insanlarla uğraşmalarının onlarda daha çok iş stresi yarattığı söylenebilir. Cooper ve Marshall (1978) araştırmalarında, profesyonellerin, bu arada öğretim elemanlarının üretime dönük hizmet verenlere göre daha çok stres yaşadıklarını tesbit etmişlerdir. Yine her iki grubun da bu ölçekteki faktörlerden orta ile az derecesinde stres duydukları bulunmuştur.

Dört değişkene göre yapılan analizler birarada düşünüldüğünde öğretim elemanları alt gruplarının en çok stresi "mesleki ilkeler" faktöründen yaşadıkları bulunmuştur. YÖK'ten sonra üniversitelerle ilgili yasa, ilke ve kurulların sıkça değiştiği bir gerçektir. Öğretim elemanlarının özellikle atama, yükseltme kural ve ilkelerinin neredeyse izlenemeyecek derecede sıkça değişime uğraması, onların bu tür bir algılamaya içine girmelerinin nedeni olabilir. Ayrıca YÖK yasasının, kurulları bir kenara iterek üst yöneticileri aşırı yetkilerle donatması sonucu oluşan "tek adam yönetimi" anlayış ve uygulamalarının onları huzursuz ettiği ortadadır. Ancak yine de bu stresin düzeyinin orta olduğu hatırlanmalıdır.

Öğretim elemanlarının genelde cinsiyet, yaş, ünvan ve fakülte değişkenlerinden bağımsız olarak benzeri stresörlere tabi oldukları, bu stresörlere benzer düzeyde stres yaşadıkları anlaşılmaktadır. Yurt dışında yapılan kimi çalışmalarda da benzeri bulgulara ulaşıldığı görülmüştür. Örneğin Gmelch ve Wilke (1988) ve Pelberg ve Keinan (1988), araştırmalarında öğretim elemanlarının bazı kişisel değişkenlerden bağımsız olarak benzeri stresörlere aynı stresi yaşadıklarını bulmuşlardır.

Öğretim elemanlarının stresle başetme ölçeği başlangıçta 25 madde olarak düzenlenmişti. Faktör analizi sonunda birbirini dışta tutan beş alt faktör saptanmış ve bunlara sırasıyla (1) Hayattan beklenti ve amaçlarına dönük girişimde bulunma, (2) Stres yaratan durumu geçici olarak unutmama, (3) Stres yaratan şeye fazla aldırma, (4) Stresle yüz yüze gelme ve (5) Stresin paylaşılması adları verilmiştir.

Faktör analizi ile yapı geçerlikleri saptanan ve belli bir düzeyde iç tutarlılıkları olan bu faktörlerin oluşturduğu öğretim elemanın

stresle başetme stratejileri ölçeğinin benzeri araştırmalarda kullanılması önerilebilir.

Öğretim elemanlarının cinsiyete göre oluşturdukları grupların stres durumunda bu stratejileri kullanma sıklıkları arasında “stresin paylaşılması” dışında manidar bir farklılık bulunmamıştır. Stresin paylaşılması stratejisini ise kadınların “arasıra”, erkeklerin ise “çok nadir” kullandıkları bulunmuştur. Kültürümüzde erkeklerin duygularını saklama yönünde yetiştirilmeleri, onların paylaşmayı kadınlara göre daha az sıklıkta yapmalarına neden olabilir.

Öğretim elemanlarının yaşa göre oluşturdukları grupların “stres yaratan durumu unutmama” stratejisi dışında diğer stratejileri benzer sıklıkta kullandıkları bulunmuştur. Stres yaratan durumu unutmama stratejisini 37 ve altı yaştakiler, 38 ve üstü yaşı bulunanlara göre daha sıkça kullanmaktadır. İnsanların yaşlarıyla beraber gerçeklere daha çok yöneldikleri, bu yüzden de daha yaşlıların daha gerçekçi oldukları söylenebilir. Yaş gruplarının bu ölçeğe giren faktörleri genelde benzer sıklıkta kullandıkları anlaşılmaktadır. En sık kullanılan strateji “hayattan beklenti ve amaçlarına dönük girişimde bulunma”dır ve kullanılma sıklığı ise orta düzeydedir.

Öğretim elemanlarından öğretim üye yardımcıları ile öğretim üyeleri gruplarının bu ölçeğe giren faktörlerden “stresle yüz yüze gelme” ve “stresin paylaşılması”nı kullanma sıklıkları arası farkların manidar olduğu bulunmuştur. Her iki strateji de öğretim üye yardımcılarının öğretim üyelerine göre daha sıkça uyguladıkları tesbit edilmiştir. Gençlerin gerçekle yüzleşmeye daha cesaretli olmaları, ayrıca da gençlikte paylaşma duygusunun daha yoğun olması gençlerin bu stratejileri biraz daha sıkça uygulamalarına neden olabilir.

Faktörler bir bütün olarak düşünüldüğünde her iki grubun da birinci sırada “hayattan beklenti ve amaçlarına dönük girişimde bulunma”yı en çok uyguladıkları anlaşılmaktadır. Bu sonuç normal görülebilir. Aydın insanın hayattan beklenti ve amaçlarını açığa kavuşturması, sonrada bunların gerçekleşmesine dönük girişimde bulunması beklenir. Sofistike grup olarak öğretim elemanlarından da bundan başkası beklenemez. Bu yüzden stresle hazırlıksız yüzleşmeleri pek olası görülmez.

Öğretim elemanlarının eğitim fakültelerine mensup olanlar ve olmayanlar olarak ayrıldıklarında ise sadece “stresin paylaşılması” stratejisinin kullanılmasında manidar bir farklılık gösterdikleri tesbit edilmiştir. Eğitim fakültelilerin bu stratejiyi “çok nadir”, eğitim

fakülteli olmayanların ise "arasıra" kullandıkları bulunmuştur. Bu sonuç anlamlı görülebilir. Eğitim fakülteli öğretim elemanlarının temel uğraşlarının "insanlar" olması, onları çeşitli yönlerden (sosyal, psikolojik, ekonomik vs.) inceleme ve tanıma olanağı verebilir. Bu yüzden onların stresle başetmede daha çok stratejiyi öğrenme ve kullanmaları mümkündür. Dolayısıyla daha çok stratejinin olması, bilinen stratejilerin kullanma sıklığını azaltabilir.

Fakülte grupları benzer olarak bu stratejilerden, hayattan beklenti ve amaçlarına dönük girişimde bulunmayı en çok kullandıklarını belirtmişlerdir. Her iki grubun da bu ölçeğe giren stratejileri orta ve alt sıklıkta kullandıkları tesbit edilmiştir. Pelberg ve Keinan (1988) araştırmalarında İsraili öğretim elemanlarının stresle başetme stratejilerini sosyal etkileşim, fiziksel eylem, kişisel ilgiler, zihinsel uyarılma, eğlence, destekçi tutumlar ve kendini yönetme teknikleri sırası içinde kullandıklarını tesbit etmişlerdir. Bu araştırmadaki stresin paylaşılması ile sosyal etkileşim arasında bir paralellik kurulabilir.

Öğretim elemanlarının stres durumunda performans ölçeği faktör analizi sonunda birbirlerini dışta tutan dört faktöre indirgenmiştir. Bunlara (1) İşten kaçınma, (2) İşbirliği eksikliği, (3) İş aksatma ve (4) Kendini kontrol adları verilmiştir. Faktör analizi ile yapı geçerliği saptanan ve Cronbach Alpha Güvenirlik katsayısı ile iç tutarlılıkları bulunan bu faktörlerin oluşturduğu bu ölçeğin benzeri araştırmalarda kullanılması önerilebilir. Ayrıca literatürde faktör analizi ile saptanan böyle bir ölçeğe rastlanamaması onun özgünlüğünü gösterebilir.

Öğretim elemanlarının cinsiyete göre oluşturdukları grupların bu ölçeğe giren faktörlerden "işten kaçınma" yı stres durumunda göstermeleri bakımından manidar bir farklılık gösterdikleri bulunmuştur. Kadın öğretim elemanlarının bu davranışı daha sık gösterdikleri tesbit edilmiştir. Belki de erkeklerin dış bir işte çalışmama alternatiflerinin bulunmaması, bu davranışı daha az göstermelerine neden olabilir.

Öğretim elemanlarının yaşa göre oluşturdukları grupların stres durumunda gösterdikleri davranışlar bakımından aralarında, "işten kaçınma" davranışı dışında manidar bir farkın olmadığı saptanmıştır. 37 ve altında yaşı olan öğretim elemanları bu faktörü "arasıra", 38 ve daha yaşlı olanların ise bu davranışı "çok az" gösterdikleri bulunmuştur. Öğretim üye yardımcılarının beklentilerinin yüksek olması bunun nedeni olabilir. Araştırmaya göre öğretim elemanlarının asıl stresi beklenti-ideal- gerçek farklılaşmasından doğmaktadır (Pelberg ve Keinan 1988; Armes ve Watkins 1983).

Ünvana göre yapılan çözümlemelerde stres durumunda gösterilen davranış bakımından öğretim üye ve yardımcıların dört faktörde de manidar bir farklılık gösterdikleri saptanmıştır. Faktörlerin hepsinde de öğretim üye yardımcıların öğretim üyelerine göre bu davranışlara daha sık başvurdukları bulunmuştur. Yukarıda da belirtildiği gibi daha gençlerden oluşan yardımcıların beklentilerinin daha yüksek olması, bunların karışılma düzeylerinin düşüklüğü nedeniyle bu davranışlara daha sık başvurdukları söylenebilir.

Öğretim elemanlarının fakülte değişkenine göre oluşturdukları grupların stres durumunda başvurdukları performans davranışları bakımından, genelde eğitim fakülteli olmayanların ortalamaları daha büyük bulunmuştur. Bu bulgu onların stres durumunda bu davranışlara daha sık başvurduklarını gösterebilir. Ancak manidarlık sınamaları faktörlerin hiçbirinde de gruplar arası farkların manidar olmadığını göstermiştir. Bu bulgular stres durumunda gösterilen davranışların fakülteler farkı gözetilmeksizin yaygınlaştığını göstermesi bakımından ilginçtir. Bu durum dışarda yapılan benzeri araştırmalarda da görülmüştür. Örneğin Pelberg ve Keinan (1988) İsraili ve Amerikalı bilim adamlarının benzeri stresörleri ve kalıpları gösterdiklerini ortaya koymuşlardır.

Bu araştırmanın iki çarpıcı bulgusu vardır, bunlar dışarda yapılan araştırmalarla benzerlik taşımaktadır: (1) Genelde öğretim elemanlarının, yaşadıkları stresin düzeyi, stresle başetme stratejileri ve stres durumunda performans bakımından cinsiyet, yaş, ünvan ve fakülte değişkenlerinden bağımsız olarak benzerlik göstermeleri, (2) Genelde yaşadıkları stresin, stresle başetme stratejilerinin ve stres durumunda gösterdikleri davranışların "orta" ve "alt" düzeyde olması.

Araştırma bulgularının, öğretim üyelerinin stres yönetimi eğitimi seminer ve workshoplarında kullanılması düşünülebilir. Artık çağdaş dünyada her sektördeki insanların, bu arada üniversite çalışanlarının stresle başa çıkmayı öğrenmeleri adeta zorunlu hale gelmiştir. Çünkü onların iş doyumu, verimliliği, sağlıklı yaşam sürdürmeleri buna bağlıdır. Bu söz konusu olunca öğretim üyelerinin bulgulara göre, öncelikle "kavgacı" stratejileri öğrenmeleri gerekli olacaktır. Bu stratejiler bireysel olarak stresle başa çıkmayı, stresle karşılaşıldığında da onu yenmeyi gerektiren stratejilerdir (Benjamin ve Wolz 1987). Öğretim elemanlarının stresle yüz yüze gelme gibi stratejileri daha az kullanmaları bu ihtiyacı ortaya koyabilir.

Araştırmanın bir bulgusu da özellikle stres durumunda performans bulgularının öğretim elemanlarının etkililiğinin bir ölçütü olarak alınabilmesidir. Bu davranışlar gözlemlendiğinde öğretim elemanlarının iş doyumsuzluğu ve işte stres yaşadıkları anlaşılmaktadır. Bu durumla karşılaşıldığında da kurumların örgütsel stratejileri kullanmaları gerekli olur. Bunlar büyük oranda kurum politika ve yönetimine ilişkin olacaktır. Kimi araştırmalar kurum politika ve yönetiminin öğretim elemanlarının işte stres yaşamamasının temel faktörü olduğunu ortaya koymuştur: Swent ve Gmelch 1977; Grahn 1981; Blende ve Blackwell 1982 gibi.

Araştırmanın ölçekleri zaman zaman zaman öğretim elemanlarının işteki stresinin saptanmasında kullanılabilir.

Üniversite öğretim elemanlarının iş stresi ile ilgili daha sağlıklı sonuçlara ulaşılabilmesi için bu araştırmanın daha kapsamlı olarak yapılması gereklidir.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- Agte, Lloyd. (1984). "The burned-out community college humanities instructor: causes and cures. (ERIC ED 258642).
- Akhun, İlhan. (1988). *İstatistiklerin Manidarlığı ve Örneklem*. İkinci Baskı. H.Ü. Eğitim Fakültesi.
- Anastasi, Anne. (1982). *Psychological Testion*. 5th edition New York.
- Armes, N. and Watkins, K. (1983). The Shadow side of teaching. An analysis of personal concerns. *Community College Review* 11, 2: 13-19.
- Balci, Ali. (1993). Araştırma Verilerinin Çözümlemesi. Ders Notları. AÜ. Eğitim Bilimleri Fakültesi.
- Bender, R.C. and M.W. BlackAell. (1982). *Professional Expectations, Stress and University Faculty*. Houston: Southren Association for Counselor Education and Supervision.
- Benjamin, Libby., and Garry, Walz. (1987). Counseling students and faculty for stress management. ERIC Clearing house on Counseling and Personnel services, Ann Arbor, MI. (ERIC ED 279917).
- Cooper, C.L. and J. Marshall. (1976). Occupational sources of stress: A review of the literature relating to coronary heart disease and mental ill health. *Journal of Occupational Psychology* 49: 11-28.
- Eckert, R.S. and H.Y. William. (1972). *College faculty view themselves and their jobs*. Minneapolis: University of Minnesota.
- Evangelauf, J. (1985). Presidents enlist faculty in effort to ease finances. *The chronicle of Higher Education*. 31. 1 (Dec.): 44.

- Gmelch, Walter. and Kay, Wilke. (1988). Toward a comprehensive view of faculty stress in higher education. Paper presented at the annual meeting of the American Educational Research Association (ERIC ED 308736).
- Gmelch, Cill, P.K. Milke and N, Lovrich. (1983). Sources of stress in academe: a national perspective. Paper Presented at a meeting of the American Educational Research Association, Montreal, Canada (ERIC ED 232518).
- Grahn, J. (1981). General college job satisfaction survey. Minneapolis: (University of Minnesota. ERIC ED 208716).
- Happ, Albert. and Edgar, Yoder. (1991). Stress, Job satisfaction and the community college faculty. Paper presented at the annual meeting of the American Educational Research Association (ERIC ED 333920).
- Hollan, Charles. and Garry, Gemmill. (1976). A comparison of female and male professors on participation decision making, job related tension, job involvement, and job satisfaction. *Educational Administration Quarterly* (Winter): 67-80.
- Karasar, Niyazi. (1982). *Bilimsel Araştırma Yöntemi. Kavramlar, İlkeler ve Teknikler*. Ankara: Bahçelievler PK. 33.
- Kerlinger, Fred. (1973). *Foundations of Behavioral Research*. Hit, Rinehart and Winston.
- Koester, L.W. and C.H. Clark. (1980). Academic job satisfaction: Difference related to sex and marital status. Paper presented at the American psychological Association, Montreal, Canada.
- Melendez, A.M. and R. Guzman. (1983). *Burnout A Study of Stress in Academe*. San Juan: Inter-American University.
- Olsgaard, John. and William Summers. (1986). Sources of job related tension among administrators and faculty. *Journal of Education for Library and Information Science* 27, 2: 99-99.
- Pelberg, A. and G. Keinan. (1987). Stress in academe: a cross cultural comparison between Israeli and American academicians. Paper presented at the annual meeting of the American Educational Research Association (ERIC ED 296265).
- Siegel, Sidney. (1977). *Davranış bilimleri için parametrik olmayan istatistikler*. Çev. Y. Topsever. A. Ü. D. T. C. F. No: 274.
- Swent, B. and W.H. Gmelch. (1977). *Stress at the Desk and How to Cope Effectively*. Eugene, Oregon. Oregon School Study Council.